

Тема 4. ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС ТА ЙОГО ГОЛОВНІ ЕТАПИ

Мета: розглянути вибори як процес, визначити та охарактеризувати основні етапи виборчого процесу.

План

1. Виборчий процес: сутність, суб'єкти, принципи.
2. Виборчий округ: поняття, види, утворення. Виборча геометрія.
3. Утворення виборчих органів.
4. Реєстрація виборців і кандидатів.
5. Висування і реєстрація кандидатів, складання партійних списків.
6. Стадія голосування та підведення підсумків виборів.

*✍ **Ключові поняття:** багатомандатний округ, виборча геометрія, виборча дільниця, виборча кампанія, виборча процедура, виборчий округ, виборчий процес, виборчий регіон, гендерна квота, голосування, одномандатний округ, передвиборча агітація, самовисування.*

Методичні вказівки до семінарського заняття

1. Підготовку до першого питання семінарського заняття слід розпочати з усвідомлення сутності виборів як змінних у часі стадій єдиного виборчого процесу. На підставі вивченої попередньої теми необхідно актуалізувати знання про засади виборчого процесу у демократичних країнах (законність, плюралізм, гласність, відкритість, рівність тощо). Далі слід визначити основних суб'єктів виборчого процесу (виборці, кандидати, політичні партії та блоки, виборчі органи, офіційні спостерігачі тощо) й охарактеризувати їх роль та призначення під час виборів. Також студентам варто ознайомитись із значенням і співвідношенням понять «виборча процедура» і «виборча кампанія»: виборча процедура регулює й регламентує проведення виборчої кампанії.

2. Працюючи над другим питанням, студентам необхідно чітко визначити зміст поняття «виборчий округ» та розглянути класифікацію округів за принципом формування: територіальні, національно-територіальні та виробничі. Доцільно навести приклади з історії щодо існування на території України різних видів округів. Але студенти повинні усвідомити, що чинне виборче законодавство України передбачає формування лише територіальних виборчих округів. Не менш важливим є поділ округів на одномандатні та багатомандатні. Слід розкрити значення цих понять і конкретизувати на прикладі проведення різних видів виборів в Україні (президентських, парламентських, місцевих тощо). У зв'язку із прийняттям Виборчого кодексу України обов'язково слід звернути увагу на поняття «виборчий регіон». Для розуміння особливостей формування округів варто ознайомитися з правилами їх утворення в різних країнах, а також сформувати загальне уявлення про

сутність «виборчої геометрії» (більш докладно це явище буде розглянуто у темі «Мажоритарна виборча система»). Далі необхідно розглянути поняття «виборча дільниця» та охарактеризувати різні види дільниць.

3. Розкрити третє питання студентам допоможе класифікація виборчих органів на центральні та територіальні. Слід почати із загальної характеристики призначення виборчих органів, а далі розглянути кожний вид окремо (доцільно – на прикладі України). На підставі ознайомлення із положеннями Закону України «Про Центральну виборчу комісію» необхідно визначити її правовий статус, процедуру формування, термін чинності, кількісний і якісний склад. Особливу увагу варто звернути на вимоги, що висуваються до кандидатів у члени ЦВК. Далі слід проаналізувати аналогічну інформацію щодо територіальних (окружних і дільничних) виборчих комісій. Доцільним буде порівняти статус і принципи діяльності центральних і територіальних виборчих органів, при цьому звернути увагу на те, що ЦВК є постійно діючим органом, на відміну від територіальних виборчих комісій.

4. Почати розгляд четвертого питання варто із визначення двох основних форм реєстрації виборців: обов'язкової та добровільної. Необхідно розкрити сутність цих форм, визначити наслідки їх застосування та проілюструвати прикладами конкретних країн. Далі слід більш детально розглянути механізм формування списків виборців в Україні. При цьому на основі отриманих під час вивчення попередньої теми знань про виборчі цензи необхідно охарактеризувати існуючі в Україні виборчі цензи, які є підставою для включення громадянина до списку виборців.

5. П'яте питання присвячене етапу визначення кола осіб, які займуть виборні посади. Почати бажано із визначення термінів початку та тривалості цієї стадії виборів (на прикладі України). Слід звернути увагу на скорочення термінів проведення цієї стадії протягом останнім виборчих кампаній в Україні. Далі треба ознайомитися з основними відомими світовій практиці способами висування кандидатів: самовисування, висування групами виборців, політичними партіями або іншими громадськими об'єднаннями. Студенти повинні усвідомити, що для кожного для кожного виду виборів в Україні характерне своє коло безпосередніх суб'єктів висування кандидатів. На основі ознайомлення із Виборчим кодексом України необхідно чітко визначити способи висування кандидатів: у Президенти України, у народні депутати, депутати місцевих рад різних рівнів та на посади міських, селищних і сільських голів. Слід зауважити, що на місцевих виборах право висування кандидатів залежить від кількості виборців у відповідній адміністративно-територіальній одиниці. Далі необхідно розглянути процес формування партійних списків, визначити їх види (більш детально це питання буде вивчатися в темі «Пропорційна виборча система»), звернути увагу на вимогу дотримання гендерної квоти. На підставі отриманих раніше знань про інститут грошової застави доцільно актуалізувати їх щодо використання грошової застави в Україні. Наприкінці вивчення питання бажано порівняти вимоги до реєстрації кандидатів в Україні та інших країнах світу.

6. Підготовка до останнього питання вимагає від студентів систематизувати знання щодо сутності, принципів, термінів та регулювання передвиборчої агітації. Бажано супроводжувати виклад інформації прикладами з виборчої практики різних країн. Необхідно виділити засоби переконання виборців та визначити новітні тенденції їх використання. Особливу увагу слід звернути на змішаний принцип фінансування передвиборчої агітації: за рахунок державних коштів та власних виборчих фондів. Переходячи до ознайомлення із стадією голосування, варто визначити сучасні його способи та розглянути особливості чинної процедури голосування в Україні. Далі необхідно коротко охарактеризувати стадії підведення підсумків виборів. Слід підкреслити, що завершується виборчий процес припиненням діяльності територіальних виборчих комісій (в Україні – через 15 днів після офіційного оприлюднення ЦВК результатів виборів).

Теми для написання есе

1. Проаналізуйте II тур виборів Президента України 2019 р. з точки зору переваг і недоліків організації виборчої кампанії обох кандидатів у Президенти.
2. Обов'язкова та добровільна форма реєстрації виборців: переваги й недоліки.
3. Інститут грошової застави: політична доцільність чи обмеження прав людини?

Теми презентацій

1. Процесуально-правові обмеження агітаційно-пропагандистської кампанії в Україні та світі.
2. Джерела та способи фінансування виборів: зарубіжний досвід та українська практика.
3. Організація та проведення виборчої кампанії.

Питання для самоконтролю

1. Яким є співвідношення понять «виборча процедура» і «виборча кампанія»?
2. Назвіть основних суб'єктів виборчого процесу.
3. За яким принципом формуються виборчі округи в Україні?
4. У чому відмінність між одномандатними та багатомандатними округами?
5. На скільки виборчих регіонів поділено територію України згідно з Виборчим кодексом?
6. Які види виборчих дільниць існують в Україні?
7. Чи є територіальні виборчі комісії постійно діючими органами?
8. Які вимоги висуваються до кандидатів у члени ЦВК?
9. Розкрийте сутність поняття «добровільна реєстрація виборців».

10. Які категорії громадян включають до списків виборців в Україні?
11. Які способи висування кандидатів існують у світовій практиці?
12. Яким шляхом здійснюється висування кандидатів на різних видах виборів в Україні?
13. У чому мета проведення «дня тиші»?
14. Які способи голосування існують у світі?
15. Назвіть останню стадію виборчого процесу.

Питання для дискусії

1. Як Ви вважаєте, чи тотожні поняття «вибори» та «голосування»? Відповідь обґрунтуйте.
2. Чи є доцільним, на Ваш погляд, застосування у виборчому процесі інституту грошової застави?
3. Чому стадія передвиборчої агітації в Україні супроводжується численними порушеннями?

Література

1. Виборчий кодекс України : Закон України від 19.12.2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 10.05.2021).
2. Конституція України. Харків : Веста ; Ранок, 2007. 64 с.; Конституція України *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
3. Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30.06.2004 р. № 1932-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15#Text> (дата звернення: 10.05.2021).
4. Політологія. Навчально-методичний комплекс : навч. посіб. для студ. вузів / за ред. Ф. М. Кирилюка. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 704 с.
5. Шведа Ю. Р. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні. Львів : [б. в.], 2010. 462 с. URL: <https://studopedia.info/7-5530.html> (дата звернення: 20.08.2018).